

**РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ОБРАЗУ СУЧАСНОГО ПОЛІТИКУМУ В ПОЛІТИЧНИХ КОМЕНТАРЯХ
Ю. ВИННИЧУКА НА СТОРІНКАХ ГАЗЕТИ «POSTПОСТУП» (2009-2010 РР.)**

У статті на матеріалах політичних коментарів Ю. Винничука, опублікованих у номерах газети «PostПоступ» за 2009-2010 рр. розглянуто особливості образу сучасного політикуму, а також простежено еволюційні зміни відповідно до політичних змін у сучасному українському суспільстві.

Ключові слова: образ, політикум, політичний коментар, еволюційні зміни, українське суспільство.

Сьогодні, в епоху активного розвитку ЗМК та актуалізації у суспільній свідомості питань, пов'язаних із мовними та економічними змінами, посилюється інтерес до політичної комунікації.

Метою нашого дослідження є виявлення особливостей репрезентації образу сучасного політикуму у політичних коментарях Ю. Винничука, що публікувалися на сторінках газети «PostПоступ» у 2009-2010 рр.

Початок ХХІ століття (особливо від часу так званої Помаранчевої революції) спричинив неабиякий інтерес до політичних комунікацій.

Це призвело до того, що відбулась так звана медієвізація політики, коли засоби масової комунікації створюють усі умови для символічної діяльності політиків, що проявляється через такий феномен поведінки, як гра на публіку. Основною функцією політиків у такому випадку є створення і вчасне (!) оприлюднення політичних міфів за усіма законами драматургії. А отже, політичні діячі перетворюються на акторів, котрі тісно співпрацюють із іміджмейкерами, соціологами, політтехнологами, але не із народом, котрий сподівається на адекватну поведінку політичних лідерів після завершення передвиборних кампаній.

За таких умов свобода слова, декларована Конституцією України, успішно перетворюється на профанацію і стає категорією бізнесу: одні комунікаційні канали позбавляються ліцензій, тоді як інші (нібито більш опозиційні) залишаються як «свідчення» демократичного розвитку суспільства.

Такий стан речей у сучасному суспільстві призвів до неймовірного тематичного та жанрового розмаїття газетних публікацій: наявні матеріали, які можна віднести до різних напрямів, – рецептурного, аналітичного (вихваляючого та дискредитуючого), критичного та ін. Можливо саме тому сьогодні спостерігається тенденція перетікання одних жанрів у інші.

Жанр політичного коментарю, з яким працює Ю. Винничук на сторінках газети «PostПоступ» зберігає усі, зазначені вище характеристики і тенденції.

Загалом, коментар – це аналітичний жанр, метою якого є ознайомлення читача з перебігом подій за тривалий проміжок часу або низкою однорідних подій чи фактів за стислий хронологічний період із власне авторської точки зору, що передбачає глибокий аналіз політичних подій крізь призму авторського сприйняття дійсності. Цей жанр вимагає глибоких знань і вміння аналітично зіставляти факти, робити адекватні висновки. Політичний коментар як один із найпопулярніших жанрів сучасних мас-медіа, аби уникнути одноманітності та повторюваності явищ і дійових осіб, змушений відволікатися від постійного вживання офіційних понять. Автори газетних публікацій використовують ключові мовні ідеологеми, роблячи їх пізнавальними знаками певної політичної лінії.

Образ сучасного політикуму у політичних коментарів Ю. Винничука – явище неоднозначне і захоплююче хоча б уже неординарністю авторської мови, влучністю висловлювань, точністю і лаконічністю означень.

У нашому дослідженні образ сучасного політикуму в політичних коментарях Ю. Винничука ми будемо розглядати крізь призму таких понять, як «точка зору» та «емпатія», які охоплюють мотиваційно-інтенціональні аспекти породження й сприйняття будь-якого мовлення (як і будь-якої комунікації загалом).

Точка зору є одним із найбільш актуальних понять сучасної лінгвістики. Загалом, точку зору прийнято в значати, як «найзагальнішу когнітивно-психологічну пресупозицію людини, яка спирається на набутий раніше перцептивний і когнітивний досвід, віру, переконання тощо і визначає світосприйняття, категоризацію, оцінку сукупності сприйняття зовнішніх вражень і внутрішніх відчуттів, а також певною мірою сам процес перцепції» [1, с. 157]. Емпатія ж – це буквально співпереживання. Загалом, прийнято виокремлювати емоційну, когнітивну та предикативну емпатію. Якщо перша ґрунтується виключно на механізмах проєкції та наслідування, то друга і третя – виключно на інтелекті та аналітичних здібностях.

Проаналізувавши політичні коментарі (зауважимо, що Ю. Винничук працює переважно в жанрі сатиричного політичного коментарю) Ю. Винничука за 2009-2010 рр., приходимо до розуміння його концепції українського політикуму. Всю українську політичну еліту він поділяє на «Людей Розумних», «Людей не дуже Розумних», «Людей, що вдають Розумних», та «Людей, що навіть не намагаються видаватися Розумними», оскільки не усвідомлюють своєї глупоти.

З точки зору Ю. Винничука «Людина Розумна» перестає бути такою, коли приходять до влади і намагається там затриматись, підігріта власними амбіціями та намаганням примножити свій капітал.

Окрім того, усіх політиків автор поділяє за категоріями – політики першого, другого і третього ешелонів. Проте, якщо перший ешелон визначити надзвичайно легко, то другий і третій є на стільки умовними, на скільки

умовним є сприйняття тих чи інших політиків цільовою аудиторією газети. Так, до першого ешелону (який ми і маємо на меті проаналізувати у нашому дослідженні) Ю. Винничук зараховує В. Ющенко, Ю. Тимошенко, В. Януковича, Г. Герман та М. Азарова (останніх двох – як найближчих соратників чинного нині Президента України). Перших трьох об'єднує те, що свого часу кожен з них перебував на посаді прем'єр-міністра і кожен прагнув заволодіти президентським кріслом.

Розпочнемо із аналізу образу Юлії Тимошенко, оскільки, як стверджують окремі дослідники, «аналіз образу «жінки із серцем» як найбільш архетипічного і відповідного ментальним очікуванням нашого народу дає змогу і для більш широких висновків про легітиміційні можливості іконичності для політичної влади» [3].

Даючи загальну характеристику образу Юлії Тимошенко, Ю. Винничук зазначає, зокрема, таке: «В опозиції Юля – як риба у воді, а у владі, як сокирка. Ну не годна вона зі своєю «камандою» ніц доброго зробити, бо потвор там не менше, ніж деінде...» [9, с. 4] А, відповідно, закономірним є той факт, що її можуть зрадити: «А Юлю, певно, чекає те саме, що й Ющенко – зрада всіх і вся... Аж тепер Юльця здогадалася, що то було давно сплановано...» [10, с. 3].

Разом з тим, Ю. Винничук ніяк не може пробачити Юлії Володимирівні передвиборний ажіотаж навколо ліків проти вірусу H1N1, який було умовно названо «свинячим грипом»: «Одна лише Юлія Тимошенко чесно думала не просую кишеньку, яка і так повна, і не про свій гаманець у банку острова Тапу-Тапу, а про всю країну. А в результаті – більша частина медичного обладнання і ліків, які були закуплені восени минулого року для тотальної боротьби з епідемією «свинячого» грипу, так і лишилась невикористаною» [12, с. 3].

Отже, характеризуючи Юлію Тимошенко як політика, Ю. Винничук називає (почасти прямо, почасті опосередковано) такі її якості, як недалекоглядність, невміння добирати команду, а також гру на людських слабкостях з метою «відмивання» коштів для майбутньої передвиборної кампанії.

У фокусі авторської емпатії – Ю. Тимошенко-політик і державний діяч, яка намагається затриматись при владі і обирає курс «на Захід». Все, що її оточує, створює своєрідне тло, на якому розвивається та функціонує образ Юлії Тимошенко – то «жінки із серцем», то «жінки з косою». Таким тлом (і водночас емпатійним фокусом) стали В. Ющенко та В. Янукович. Але найбільше В. Ющенко, оскільки і Ющенко, і Тимошенко були ключовими фігурами «Помаранчевої революції», яку вони робили разом, перебуваючи в опозиції до В. Януковича.

Щодо образу В. Ющенко у політичних коментарях Ю. Винничука, то мусимо, насамперед, зауважити, що як політик, з точки зору сатирика, він є надзвичайно безхребетним, інертним, а також не дотримується обіцянок (ні тих, що давав народові, ні тих, що дава своїм соратникам).

Для прикладу розглянемо такі цитати:

1. «Ющенко обіцяв нам бандитів у тюрмах» [8, с. 4].

2. «А вибори у першому турі відбулися за правилом: проголосуй за Вітю – другого отримаси безплатно...» [7, с. 3].

3. «Я довго думав, чому Ющенко не виконав своєї обіцянки «бандитам-тюрми» і що «досить жити по поняттям». І дійшов висновку, що він цього просто не може зробити, бо крадуть усі – і біло-голубі, і помаранчеві...» [4, с. 3].

У всіх трьох цитатах мова йде про нерозуміння народом політичної стратегії і тактики «помаранчевого лідера України».

Тобто, у політичних коментарях Ю. Винничука В. Ющенко постає як цілком недієздатний політик, котрий ніяк не може визначитися із пріоритетами: будувати Україну разом із соратниками з Майдану чи передати важелі влади своєму політичному опоненту В. Януковичу та його команді.

Врешті, коли (а як наголошує Ю. Винничук, завдяки тому) В. Ющенко та Ю. Тимошенко починають заграватися у цілком дитячу гру вставляння палок у колеса, вони починають втрачати політичний рейтинг і, врешті, фактично віддають Україну В. Януковичу. Саме після виборів, у яких перемогу здобуває Віктор Федорович, образ В. Ющенко у політичних коментарях Ю. Винничука «збагачується» такими характеристиками: «Президентство – це страшний менінгіт. По Ющенкові видно» [8, с. 3]; «Хоча з Ющенком єднатися – собі дорожче. І чому йому ще Пуцїн ордена не дав «Гробареві Помаранчевої революції за заслуги перед Росією?» [11, с. 3] та подібними, що свідчать про негативне ставлення коментатора до обраної стратегії і тактики політичної поведінки В. Ющенко.

Разом з тим, журналіст не забуває і про такі «заслуги» экс-президента як захоплення бджільництвом, визнання голодомору 1932-1933 рр. геноцидом, встановлення пам'ятників жертвам голодомору і т. д. – час від часу проскакують такі епітети на означення постаті Віктора Андрійовича: «голодомор ви наш батуринський, бджоляр ви наш трипільський...» [7, с. 3] і подібні.

Натомість, В. Янукович у політичних коментарях Ю. Винничука постає як досить-таки сильна, навіть дещо небезпечна особистість, не наділена особливим інтелектом, але здатна зорганізувати роботу своєї команди так, щоб будь-яка дурниця, мовлена ним, тут же була адаптована, відкоригована і виправдана.

Для В. Януковича Ю. Винничук обирає навіть прізвисько (дещо зневажливе, але таке, що підкоєслює владність чинного Президента) – Дон. Навіть прихід його до влади письменник асоціює із біблійною історією про Ісуса і Вараву: «Історія повторюється. Дві тисячі років тому вже одного зустрічали вигуками «Осанна!», а потім кричали «Розіпни!». А коли мали на вибір: кого помилувати, а кого розіп'яти, то вибір упав на розбітника.

Що ж, зарозумілість і тупість дали свої результати. Тепер будемо жити або в країні чудес Тимошенко, або в країні дурнів Януковича...» [7, с. 3].

Окрім того, що у цій історії автор згадує період становлення В. Януковича, ми ще й зустрічаємося із далеко непрозорим натяком на його інтелект.

Взагалі, у змалюванні образу Віктора Федоровича Ю. Винничук досить часто вдається до опису його інтелектуальної спроможності: «*Які танталові муки пережив наш Дон на політичних шоу...*» [7, с. 4]; «*Звичайно, найцікавіше у Дона – це не слова, а паузи. Тільки з виразу його обличчя можна здогадуватися, що він промовляє подумки у цю мить...*» [7, с. 4] і подібні. Окрім того, час від часу у політичних коментарях проскакують і такі шедеври, як Анна Ахметова, Павло Чехов як видатний український поет і т. д.

Не оминає увагою Ю. Винничук і жорсткість В. Януковича із підлеглими, які насмілюються мислити не в одній площині із Президентом: «*Потішила мене заява Януковича, що буде голови відкручувати опозиційним мерам...*» [16, с. 4], «*Поотбиваю руки. Не будут ничего уже брать этими руками*», – *Виктор Янукович*» [15, с. 4] і т. д.

Разом з тим, коментатор рідко згадує В. Януковича поза його командою та опозицією. Найчастіше Віктор Федорович фігурує або у компанії Ганни Герман («*Правда, наша Ганця обіцяла, що як Дон виграє вибори, то піде наредити з політики в журналістику...*» [7, с. 3]), або ж в опозиційному контексті із Ю. Тимошенко («*Але тако по-правді, то я не помітив великої радості на писку Дона від перемоги... Але попробуй тут тішитися, коли попереду темне майбуття, а ночами знову сниться жінка в білому і з косою...*» [8, с. 3]).

Якщо В. Ющенко та Ю. Тимошенко постають у політичних коментарях Ю. Винничука як самодостатні політики (щоправда, після перемоги В. Януковича, В. Ющенко згадується переважно лише в контексті чинного Президента), то В. Янукович згадується найчастіше поряд з такими політиками, як Ганна Герман та Микола Азаров. Причому, М. Азаров згадується переважно через його минуле («*Ось і Нікалай Азаров в юності пройшов важку школу вуличних бійок і боротьби за виживання. Бувало хильне сто грамів і пірнає у спогади: «Вы всегда паинькой в жизни были? Да? А вот я... в семнадцать лет мог за драки, участие в которых я принимал очень часто, попасть за решетку...*» [8, с. 3]) чи аж надто яскраві інтелектуальні конфузи («*А взагалі у нашого Азаріча інша біда. Починає плутати країни, міста, предмети... Недавно сплутав ісконно русській Севастополь з ісконно іспанським Гібралтаром...*» [15, с. 3]), то у змалюванні образу Ганни Герман автор вкладає ще й особистісний фактор. Часто зустрічаємося з тим, що своє власне ставлення до неї Ю. Винничук ставить навіть вище її політичних «здобутків»: «*Коли я чую з вуст різних там ганьок про те, що на минулих виборах не було фальсифікацій, то думаю: чи вони з дуба впали?*» [5, с. 3] чи «*Дивитися на Герман перед сном – погана ознака. Сон буде неспокійний, тривожний...*» [10, с. 4]. Саме використання у першій цитаті словосполучення «різних там ганьок» свідчить про особистий негатив. Подібних висловлювань Ю. Винничук не допускав в описі жодного із вказаних політиків.

Описуючи діяльність Ганни Герман, сатирик часом порівнює її із Юлією Тимошенко (особливо це стосується інтелектуальних здібностей обох жінок). Порівняємо: «*Ганя звинуватила Тимошенко у неграмотності, незнанні історії та української мови: «Я почула екзальтовану істеріку і типовий український суржик з вуст жінки, одягненої в дорогу вишиванку...*» [5, с. 4]; «*Наша Ганця вирішила здивувати світ. Зібрала закордонних журналістів і оповіла їм про те, що все життя вірила, гейби Ісус Христос – українець! Ну а як Христос, то і мама – Діва Марія – також українка!*» [11, с. 4].

Тобто, ми бачимо, що змальовуючи політиків так званого «першого ешелону», Ю. Винничук звертає увагу на такі критерії: інтелект, здатність виконувати передвиборні обіцянки, ораторське вміння, здатність ефективно працювати за будь-яких умов, вміння добирати політичну команду, ступінь орієнтації політика на народ та його проблеми. Щодо інтелекту, то тут з великим відривом лідирують Ю. Тимошенко та В. Ющенко. Так само лідирують вони і за критерієм «ораторське вміння». За всіма іншими критеріями, автор урівнює (якщо відкинути його особистісне ставлення до Г. Герман) усіх політиків так званого «першого ешелону», стверджуючи, що жоден з них не виконує передвиборних обіцянок, не вміє ефективно працювати, а також, що усі вони надзвичайно відірані від українського народу, його потреб і проблем.

Як уже зазначалося вище, посилений інтерес до політичної комунікації призвів до виникнення політичних міфів, якими успішно користуються сучасні політики. Спираючись на певну ціннісну картину світу, відображену у людській свідомості, сучасний політичний міф, як до того ідеологія (що діяла переважно через пропаганду), створює відповідний політичний симулякр – спрощену, але цілісну й переважно ірраціональну картину дійсності, насаджує легкі стереотипи й шаблони мислення, звички й моделі комунікації, програмує людину та створює родюче підґрунтя для політичних і соціальних маніпуляцій. Сучасні політики, як стверджує у своїх політичних коментарях Ю. Винничук, створили, як мінімум, три політичних міфи, які успішно маніпулюють свідомістю українського народу, а, відповідно, є основою передвиборної кампанії політиків.

Міф перший: російська мова в Україні притісняється.

Міф другий: жителі Східної і Західної України ненавидять один одного, і основне завдання політиків – об'єднати їх в одну цілісну націю.

Міф третій: жителі Західної України живуть переважно за рахунок промислових підприємств, розташованих на території Східної України.

Описуючи діяльність Ю. Тимошенко, В. Януковича та В. Ющенка, Ю. Винничук розвінчує усі три міфи через цитування окремих їх виступів чи висловлювань. Так, скажімо, наводячи цитату Ю. Тимошенко про те, що Донецьку і Дніпропетровську області потрібно обнести колючим дротом, а тоді спалити, автор наголошує на тому, що подібні висловлювання є лише частиною політичної гри конфліктуючих сторін. Так само і міф про

утиски російської мови в Україні Ю. Винничук бачить ні чим іншим як черговим політичним прийомом чи черговою політичною провокацією: «Одна з черепах, на котрій тримається планета Віктора Януковича і Ко – це російська мова, котрій «регіони» запекло мріють надати статусу другої державної...» [5, с. 4].

Ну і, відповідно, третій міф сатирик розвінчує за допомогою статистики, яка свідчить про те, що переважна більшість жителів Західної України працює за кордоном (Польща, Чехія, Канада, США), і це дає їм змогу не залежати від занепадаючої промисловості Східної України. Окрім того, сприятлива кліматична ситуація дає можливість центральним і західним регіонам отримувати непогані урожаї сільськогосподарської продукції, що, в свою чергу, дає можливість для розвитку тваринництва.

Політична психологія визначає п'ять основних політичних архетипів: гегемоністський, конкурентний, конформістський, абсентеїстичний та плюральний.

Відповідно до політичних коментарів Ю. Винничука можемо зробити висновок, що В. Ющенко з його «месіанством» та надмірною увагою до відродження трипільської культури й національних традицій є класичним консерватором із фанатичними проявами. В. Янукович будь-що прагне здаватися великим реформатором. Ю. Тимошенко є харизматичним революціонером, яка здатна ефективно працювати лише в опозиції.

На сьогодні існує класифікацію архетипів політиків за аналогією з театральними класичними ампула: «рятівник Батьківщини» (відповідно до політичних коментарів Ю. Винничука, В. Ющенко (кінець 2004 р.), Ю. Тимошенко (2006-2010 рр.)); «Батько нації» (використовували іміджеві риси цього архетипу політтехнологи В. Януковича); «Чарівний лідер»; «Світський мужик»; «Успішний господарник» (теж використано в іміджі В. Януковича), «Ділова людина»; «Професіонал» (М. Азаров), «Борець» (Ю. Тимошенко), «Державний діяч»; «Новий політик»; «Глашатай» (Ганна Герман); «Зірка»; «Національний патріот»; «Видатний інтернаціоналіст»; «Збірвач спокою»; «Очернитель».

Отже, у політичних коментарях Ю. Винничука, що друкувалися на сторінках газети «PostPostup» у 2009-2010 рр., політиками так званого «першого ешелону» визначено Ю. Тимошенко, В. Ющенка та В. Януковича (а в контексті останнього – Г. Герман та М. Азарова). Змальовуючи образ сучасного політикуму, автор звертає увагу на його цілковиту відірваність від українського народу (так званого електорату), а також здатність маніпулювати масовою свідомістю через руйнування ідеології, що існувала за часів СРСР, та створення натомість сучасної політичної міфології, яка лягає в основу передвиборних кампаній. Разом з тим, письменник акцентує увагу на тому, що в інтересах української держави на найближче майбутнє є протидія міфам руйнівного характеру та активне конструювання державотворчих політичних міфів (що свого часу започаткував, але так і не довів до логічного завершення В. Ющенко), спрямованих на об'єднання нації, консолідацію її навколо демократичних цінностей, закріплення та обстоювання прав і свобод людини.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф.С. Нариси лінгвістичної прагматики: Монографія / Ф. С. Бацевич. – Львів: ПАІС, 2010. – 336 с.
2. Бутиріна М.В. Стереотипи і репрезентації образу науки в ЗМІ / М. В. Бутиріна // Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тарса Шевченка: Філологічні науки. Частина І. – Луганськ: Видавництво Луганського національного педагогічного університету імені Тарса Шевченка «Альма-матер». – Лютий. – 2008. – №3. – С. 13-22.
3. Модель іконічності в сучасних реаліях українського політичного дискурсу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.experts.in.ua.
4. Обсерватор Юзю. Національні обсервації / Юзю Обсерватор // PostPostup. – 2009. – Жовтень. – С. 3-4.
5. Обсерватор Юзю. Національні обсервації / Юзю Обсерватор // PostPostup. – 2009. – Листопад. – С. 3-4.
6. Обсерватор Юзю. Національні обсервації / Юзю Обсерватор // PostPostup. – 2009. – Грудень. – С. 3-4.
7. Обсерватор Юзю. Національні обсервації / Юзю Обсерватор // PostPostup. – 2010. – Лютий. – С. 3-4.
8. Обсерватор Юзю. Національні обсервації / Юзю Обсерватор // PostPostup. – 2010. – Березень. – С. 3-4.
9. Обсерватор Юзю. Національні обсервації / Юзю Обсерватор // PostPostup. – 2010. – Квітень. – С. 3-4.
10. Обсерватор Юзю. Національні обсервації / Юзю Обсерватор // PostPostup. – 2010. – Травень. – С. 3-4.
11. Обсерватор Юзю. Національні обсервації / Юзю Обсерватор // PostPostup. – 2010. – Червень. – С. 3-4.
12. Обсерватор Юзю. Національні обсервації / Юзю Обсерватор // PostPostup. – 2010. – Липень. – С. 3-4.
13. Обсерватор Юзю. Національні обсервації / Юзю Обсерватор // PostPostup. – 2010. – Вересень. – С. 3-4.
14. Обсерватор Юзю. Національні обсервації / Юзю Обсерватор // PostPostup. – 2010. – Жовтень. – С. 3-4.
15. Обсерватор Юзю. Національні обсервації / Юзю Обсерватор // PostPostup. – 2010. – Листопад. – С. 3-4.
16. Обсерватор Юзю. Національні обсервації / Юзю Обсерватор // PostPostup. – 2010. – Грудень. – С. 3-4.
17. Рижко О. Особливості формування громадської думки щодо суспільних проблем у греко-католицьких виданнях / О. Рижко // Діалог: Медіа-студії: збірник наукових праць / ред. кол.: відп. Ред. Александров О. В. [та ін.]. – Одеса: Астропринт, 2010. – Вип. 11. – 368 с. – С. 303-315.

In the article on the material of the political comments by Ju. Vynnychuk, which were published in the newspaper «PostPostup» during 2009th-2010th, the author found out the peculiarities of the image of the modern politicians according to the political modifications in the modern Ukrainian society.

Key words: image, politicum, political comments, evolution modification, Ukrainian society.